

CONSIDERAȚII PRIVITOARE LA UN MANUSCRIS DIN COLECȚIA „SABIN OLEA”. ÎNSEMNĂRI OLOGRAFE DESPRE PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

MOTTO: “Totdeauna literatura a fost menită să ne apere de moarte ... Dacă ne-am obișnuit să credem că scriem pentru a nu muri de tot, nu e totuși extraordinar să ne putem gândi la literatură în astfel de clipe când moartea ne e mai familiară decât viața? Iată cum literatura își pierde, treptat, înțelesul ei propriu, devine un act reflex de apărare, devine viață. Soldatul extenuat de marș, îngrozit, în loc să se arunce în adăpost, scrie versuri.”

(Crohmălniceanu 1968, p. 3.)

Experiența traumatizantă a primului război mondial¹ a lăsat urme adânci în memoria colectivă a satului românesc. Plecarea din sate pentru mulți ani, ducerea în “țări străine”, regimul de viață impus de ofițeri, aproape toți de neam străin, teama de-a pieri în război, toate acestea vor trece în cântec ori în scrisoare-poezie, devenind astfel dovezi pentru o mai dreaptă înțelegere a acelor grele vremi pentru români.

Necesitatea imperioasă de a așterne pe hârtie durerile reale ale sufletului, grijiile, dorul, traiul în condițiile inumane ale tranșeelor, părăsirea gospodăriei cu rosturile ei tradiționale, aceste impulsuri trăite zilnic au dat naștere unei lirici²

---

¹ Potrivit unei statistici alcătuite din inițiativa Astei imediat după încheierea primului război mondial, aproximativ o jumătate de milion de români transilvăneni și bănățeni au luat parte la război și, din totalul de 489.544 participanți, numai 343.387 au rămas valizi după terminarea operațiunilor. Restul au murit pe front sau în închisori, de pe urma rănilor primite, în deportare sau au fost dați dispăruți. Vezi Păcățianu 1923, p. 20-21.

² Din cauza formei sale scrise, având ca autori știutori de carte și cu nume semnat, cei care s-au ocupat cu studierea folclorului nu au cutezat să dea atenție acestui gen folcloric, existând numeroase discuții privitoare la încadrarea acestui tip de poezie. "... improvizările versificate ale gradaților, ori înseilările soldaților străbătute de niscaiva versuri chiar în masa poporului nu constituie documente de folclor ... acea inflație lirică având ca autor nu pe meșterul anonim, ci pe militarul alfabet e o stare secundară a creației populare. Nu e reductibilă la ceea ce poate constitui un adevărat cântec popular. Gen de poezie automată fără o vertebrală poetică organică, având ca autori indivizi siguri, alfabeți ce nu-și transmit oral fabricatul și nu-l păstrează prin capacitatea memoriei - astfel de poezie e departe chiar de-a simula actul creator popular” (Densușianu 1910, p. 35); Anca Goția îl numește “poezie populară de război” (Goția 1995, p. 87) iar Al. Dobre încadrează acest tip de creație în “folclorul taberei militare”: ”Prin folclorul taberei militare înțelegem toate formele de luptă armată pe care istoria noastră le cunoaște, începând de la cele primitive și până la armata modernă, așa cum sunt ele prezentate în creația populară în cultura

contemporane spontane, creație specifică culturii populare transilvănene și bucovinene. Versurile acestor creații stau într-un tot sub zodia cântecului popular, fiind scrise în aceeași manieră cronicărească a scrisorilor versificate ale soldaților români din armata austro-ungară. Aceste creații din timpul războiului vădesc un real interes documentar prin amănuntul narativ al mobilizării și al vieții de pe front, oferind o veridică și zguduitoare imagine a înclăștărilor prin care au trecut ostașii români din Transilvania și Bucovina.

Numeroase reviste: *Gazeta Transilvaniei*, *Românul*, *Foaia ilustrată*, *Foaia poporului*, *Telegraful român* vor avea drept scop valorificarea acestora, publicând o poezie populară aparte, răscolitoare prin autenticitatea ei, prin caracterul de document social și național al anilor de război. De asemenea, scrisorile versificate trimise de soldații de pe fronturile îndepărtate, foarte răspândite, de altfel, noua specie fiind cultivată îndeosebi de soldații transilvăneni și bucovineni, au fost publicate în ziarele vremii. *Telegraful român* a recepționat încă din 1918 această nouă creație, în timp ce în România veche această poezie de război a fost dată tiparului cu mare întârziere³.

Publicarea în presa vremii a poeziei de front, document tulburător al ecourilor pe plan afectiv ale războiului, constituia un fapt firesc, îndeosebi după apelul de culegere⁴ al acestui gen de poezie lansat în 1916 de revista *Transilvania*, dar mai ales după publicarea aproape în fiecare număr al *Telegrafului român* a “versurilor soldățești”, a acelor scrisori versificate aparținând colecției Păcățianu⁵.

Această specie literară era considerată în epocă net superioară celei scrise de așa-zii poeți patriotarzi, mai ales că era scrisă sub impulsul momentului, în tranșee, în plină luptă, oferind prin “informația involuntară” o imagine mult mai complexă și mai veridică decât cea pe care în mod conștient se străduiește să ne-o ofere scriitorul aflat în spatele frontului⁶.

Multora dintre participanții la evenimente de o asemenea anvergură, cum este și primul război mondial, li se șterge urma definitiv, amintirea lor dăinuind doar în conștiința familiilor respective. Există, însă, câțiva care reușesc să învingă implacabila tăcere a neantului, anunțându-se peste timp cu glasuri revelatorii pentru noi azi, prin mijlocirea unor simple foi de hârtie, gândite și

---

tradițională românească” (Dobre 1995, p. 472). În studiul de față am împrumutat denumirea de “cântece populare de război”.

³ Bârlea 1983, p. 226.

⁴ Merită a fi semnalat aici un articol (Goția 1990, p. 277) în care se publică un chestionar, “Instrucțiuni pentru culegerea de cântece soldățești etc. la corpul de completași din Hinterland (ținut nedeclarat zonă de război)”, apărut ulterior și sub formă de broșură și semnat de Horia Petre Petrescu.

⁵ Goția 1995, p. 87.

⁶ Soricu 1915, p. 1-2.

scrise de mâna lor. E nedrept ca astfel de documente să se piardă în anonimat, publicarea lor impunându-se ca un deziderat special.

În lucrarea de față voi prezenta un manuscris care a aparținut lui Petru Olea⁷, participant la primul război mondial, combatant pe frontul din Galiția.

Manuscrisul, un carnetel de format mic, având 97 de pagini, din care lipsesc ambele coperti și paginile de la 1-6, conține poezii scrise de Petru Olea din Cib, în perioada când acesta a fost prizonier la ruși (31 august 1915 - 30 aprilie 1918), în orașul Harkov. Aceste creații, 19 la număr, se referă, direct sau aluziv, în majoritatea cazurilor la război, putând fi considerate documente ale unei experiențe traumatizante trăite în mod direct.

În acest sens, mărturia autorului de la pagina 89 este mai mult decât zguduitoare: ”Prin multe lacrimi și jele adâncă am tocmnit aceste poezii din marile suferințe ce am suferit, în marile Răsboiu stând și în robie la Rușii din 31 august 1915 până în 30 aprilie 1918. Lacrimi și suferință am tras în cât să ferească dragul Dumnezeu să nu mai fie așa. Am scris eu Petrica Olea l. Aron din Cib”.

Pe unele din paginile manuscrisului apar, la sfârșitul poeziilor, următoarele însemnări: pagina 12: ”Harko, P. O. II/12 1916 in Rusia”; la pagina 23: ”Harko la 12 Martie 1916 prin Petru Olea din Cib prinsioner de războiu in Rusia”; la pagina 35: ”Harko la 4 Iulie 1916 Petru Olea in Rusia”; pagina 37: ”Am scris în prinsore la Ruși”; la pagina 97: “Harkov la 6 Dezemvre 1916 in Rusia Petru Olea”. Multe dintre poezii au mențiunea ”gata” sau “fine” la sfârșitul versurilor.

De la pagina 55-89 carnetelul este gol. Începând cu pagina 90, sunt scrise adrese ale unor “ortaci de prizonierat”, iar pe paginile 96-97 se află adresele “ortacilor ardeleni de prizonierat”. La pag. 91 apare propria-i adresă din Rusia: Olea Petru, Voenopleni (voennîi plennik - prizonier de război), in Horod Charkov (Gorod Harkov/orașul Harkov), bei Saharo Rafinadne zavod Ivanovka (Fabrica de zahăr rafinat) - Rusia.

Manuscrisul are o caligrafie frumoasă, ordonată și uniformă. Întrebarea care se pune în continuare e aceea dacă doar a transcris sau compus el versurile, cum ne lasă să presupunem anumite detalii cu valoare biografică (referirile la soție și copil, la fratele său plecat și el pe front). Oricum, ele sunt scrise în aceeași manieră în care sunt scrise și alte poezii sau scrisori versificate ale momentului, circulația lor în rândul soldaților ardeleni fiind foarte largă. În Arhiva Muzeului nostru se mai află câteva astfel de caiete cu versuri ale combatanților din primul război mondial, maniera în care sunt scrise fiind aceeași. Merită a sublinia faptul că pe paginile 13-16 apare “Marșul lui Ștefan”,

---

⁷ Manuscrisul provine din colecția Olea. Amănunte despre această colecție, precum și prezentarea arborelui genealogic al familiei vezi la Olea-Dumitran 2001, p. 327-328.

scris de o altă mână decât cea a lui Petru Olea. Dezlegarea “misterului” apare pe pagina a 16-a, unde se află de-a lungul paginii următoarea însemnare: ”scrisă de Minia Nicolae Honved. Prisonieri de Război în Rusia”⁸.

Asemenea cântecelor cătănești, de largă circulație în întreaga Transilvanie, poeziile din acest manuscris impresionează prin varietatea și bogăția sentimentelor, exprimate însă destul de simplu, cu ajutorul unor expresii luate din limbajul uzual și de comunicare. Dincolo de valoarea sau nonvaloarea lor literară, aceste creații, în general, sunt de un real interes documentar prin amănuntul narativ al mobilizării și al vieții de front. Relatarea directă a trăirilor umane, în limitele autenticului din realitate, funcționează ca un fel de descărcare, aceste poezii apărând sub forma unor reportaje lirice versificate-avertisment menite să prevină alte conflagrații. Eroul trăiește o experiență limită - se află în fața morții, de aceea poeziile lui sunt notații ale unor realități cumplite din care se desprinde un sentiment de îndurerare pentru nenumăratele sacrificii omenești văzute în toată absurditatea și inutilitatea lor.

Versurile, apărute chiar în mijlocul evenimentelor, propun o imagine demitizată a scenelor de război, eroul pus în fața unei situații-limită, moartea e stăpână absolută, descriind cu obiectivitate scenele de luptă la care ia parte. Dorul de casă face ca din multe versuri să răzbată dorința de pace, de terminare a războiului și întoarcere la cei dragi, invocațiile către divinitatea proteguitoare devin tot mai frecvente, ele regăsindu-se la începutul sau sfârșitul poeziei („Dumnezeul nost cel mare/ Să ne scape de perzare”; Mulțămesc la Dumnezeu/ Că mau scăpat dela rău; Vai maică de neți vedea/ Lui Dumnezeu vați ruga/ Vați ruga cu ferbințală/ Să ne scape de aici iar”).

În concluzie, se poate spune că aceste versuri, la fel ca și multe altele apărute în aceleași condiții, sunt documente esențiale în cercetare, completând în mod fericit petele albe rămase în tabloul trecutului reconstituit de istoric și dând viață unor momente și chipuri ce nu mai trăiesc decât în vestigii și acte.

CARMEN STĂNEA

ANEXA

p. 7 Dumnezeu nost cel mare
Să ne scape de perzare
Mândruță când am plecat
Prea puțin neam sărutat
Neam sărutat cu suspin

Că nam știut unde vin
Să fi știut unde ajuns
Teaș fi sărutat mai mult,
Inima mio fost amară
Dar am gândit că vin iară

⁸ Probabil vreun tovarăș de prizonierat.

Dar acuma nu gândesc
 Cu tine să mă întâlnesc
 Tu îți ia gându dela mine
 Că noi aici trăim bine.
p. 8 Mâncăm carne și bem vin
 Și merjem cătră zemplin.
 Să fim cu Rusu vecin
 Eu mă duc și mi pare rău
 După drag copilul meu
 Eu mă duc cu mare jele,
 După dulcea mea muere
 Eu mă duc și mi năcaz
 După frați mei cei las
 Și plâng cu lacrimi ferbinți
 După Slabi mei părinți
 Eu mă duc lumea întreagă
 Și tu rămâi mândră dragă
 Las muere las copiii
p. 9 Și mă duc în bătălii
 Mă duc mândră dela voi
 Și nu știu mai vin năpoi
 Că avem cu Rusu războiu
 Rusu șede sus pe munte
 Și între noi vin glonțe multe
 Și le repede prea tare
 Pe cine lovește móre
 Mândruță dacă oi muri
 Să ai grije de copii
 Și dacă tei mărita
 După tinăr nu căuta
 Cautăți un bătrân ca mine
 Numai să te ție bine
p. 10 Vinito vremea să mă duc
 Cătră spurcatul de musc
 Azi îmi las plugu și boii
 Și mă gâtesc de război
 Îmi las curtea și sălașu
 Și mă duc cătră vrășmașu
 Azi te las mândră pe tine
 Te desparți acum de mine
 Căi poruncă împărătescă
 Și trăbă să se plinească
 Foie verde viorele
 Vă scriu patimile mele
 Celea bune mai multicele

Păsărică păsărea
p. 11 Spune tu la mândra mea
 Să numi tragă nădejdea
 Căi grea tare porunca
 Ca să merem la bătae
 Unde om pe om să tae,
 Și vin glonțele pe noi
 Cași picuri de ploii
 Când de acasă am plecat
 Mare jele au fost în sat.
 Ale noastre draji neveste
 Tóte să cânta morțește
 Că le lăsăm singurele
 Și ne despărțim de ele
 Numai de draji copii
p. 12 Mai cu greu mă despărțiu
 De frumos copilul meu
 Cu greu mă despărți de el
 Cucule cu peană rară
 Colea de cu primăvară
 Când te abați pela noi iară
 Și vii cu cântecul tău
 Dear da bunul Dumnezeu
 Să mă aflu în satu meu
 Și dear da D-zeu, iară
 Săsă facă pace în țară
 Domne dă un mare bine
 Să-să facă pace în lume⁹
p. 13 ”Marșul lui Ștefan”

Pe o stâncă niagră,
 În trun vechi castel
 Unde curge în vale,
 Un râu “mititel”
 Plânge și suspină,
 Tânăra Domnița
 Dulce și suavă
 Ca o garofiță,
 Căci în bătălie,
 Soțul ei dorit
 Au plecat cu óstia
 Și nau mai venit

⁹ Însemnare a autorului : “gata !/ P.
 O. II/17 1916/Harko în Rusia/”.

Ochii săi albaștri
 Ard în lăcrămele
p. 14 Cum lucesc în roauă
 Doauă viioarele
 Buchlele de aur
 Cad pe al său sin
 Razăle și crini
 Pe față sãn gân
 Însă domna sócră
 Și cu ia vighează
 Și cu dulci cuvinte
 O în bărbătiază
 Orologiul sună,
 Nóptea jumătate.
 În castel la pórtă
 Óre cine bate
p. 15 Eu sunt bună mamă
 Fiul teu dorit
 Eu și dela óste.
 Mă întorc rãnit
 Sórtia nóstră fusă
 Tristă așa dată
 Mica mia oștire
 Fuge spăimântată
 Dar deșchidem porta
 Turcii mă n cunjor,
 Vântul suflă răce
 Rănele mă dor
 Tânăra Domniță
 La feriastră sare
 Ce spuni tu copile
 Zisă dómna mare
p. 16 Șapoi pe feriastră
 Singură au eșit
 Șin puteria noștii
 Asta liau grăit
 Ce spuni tu streine
 Ștefan e departe
 Brațul seu pe tableri
 Mii de morți inparte
 De ești fiul meu,
 Nu țis mamă eu
 De țis mamă eu,
 Nu esci fiul meu
 Mergi în bătălie

Pentru țară mori
 Șiți va fi mormântu
 Coronat cu flori¹⁰

p. 17 Cântece de rășboiu din anul
 1914/15/16

Frunză verde de smochină
 Gată maică cina bine
 Și mășteaptă și pe mine
 Și dei vedea că nu vin
 Cu voi acasă să cin
 Apoi pune cina în masă
 Și cină cu cei de acase
 Că eu și tatăl ceresc
 Că mai vin ca să cinez
 De odată cu voi la masă
 În a noastră dragă casă
 Mai șiți bunul Dumnezeu
 Când oi mai întórce eu
p. 18 Și când oi veni năpoi
 De pe câmpul de rășboi
 Să mai fiu iar între voi.
 Aflândumă înștrăinat
 Săracă străinătate
 Mult mii fost soră și frate
 Săracă inimă bună
 Nu team mai avut deo lună
 Nici de o lună nici de un an
 Nici acuma nute am
 Din rășboiul care am fost
 Nu mă mai sîmt sãnătos
 Frunză verde de săcară
p. 19 Vă trimit o veste în țară
 Cum mi vieața de amară
 Pe aici prin străină țară
 Că sunt tare înștrăinat
 Și prin Rusia băgat
 Kukule peană de corb
 Spune maici că sunt rob
 Dar nus rob ca și robii

¹⁰ Însemnare a unui posibil tovarăș
 din prizonierat scrisă de-a lungul paginii:
 “scrisă de Minia Nicolae Honved Prisoneri
 de război în Rusia”.

Trag în jug ca și boii
 Dar la boi le dă hodină
 Și de ameazi și de cină
 Dar pe mine mă tăt mână
 Mândrui codru și împenat
 Eu tinăr și supărat
p. 20 Codrui mândru și înverzit
 Eu tinăr și năcăjit
 Robitam muscanului
 De dorul Ardealului !!

Altele poezii din vremea de războiu

Frunză verde tămâiță
 Numai plânje măicuțiță
 Lasă foculi de plâns
 Căci acum o fi de ajuns
 Maică dragă maică dragă
 Vezi mai bine și te rogă
p. 21 Rogăte lui Dumnezeu
 Dacă poți și în locu meu
 Sămi ajute în ori ce loc
 Să trec ne atins prin foc
 Să mă întorc în urmă iară
 Sănătos în a mea țară
 Nevasta să tot trudește
 Și mâncarea pregătește
 Și adună copiii în casă
 Să șii pue după masă
 Și ar striga după bărbat
 Dar e tare îndepărtat
 El lipsește dela masă
 Și ia varsă lacrimi arsă
p. 22 Nar vârsa nar suspina
 Dacă ar ști că sa înturna
 Barem la un an ori doi
 Din acest grósnic răsboiu
 Copii încep a striga
 Maică dragă șezi cu noi
 Că tata-i dus la războiu
 Nu ne lăsa singurei
 Că suntem prea micuței
 Mai lăsațivă copiii
 De ale vóstre jucărei
 Rógăte măicuța mea
 Pentru sănătatea mea

Pentru glónțele din foc
p. 23 Să nu mă atingă de loc
 Pentru săbi de vrăjmași
 Să najungă a noști ostași
 Pentru tunuri și granate
 Pentru a mea sănătate
 Pentru pușcă și șrapnele
 Pentru câtes în răzbele
 Toți dujmani să ne piară
 Noi să mem acasă iară
 Cu cununa învigătore¹¹
p. 24 Sârbule multe ai făcut
 Faceteai cenușe în vânt
 Sârbule multe ai făcut
 Tótă lumea ai învrăjbit
 Și pe toți iai răscolit
 Pe toți tu iai amuțat
 Și de luptă so apucat
 Pe noi pe toți neu temat
 Pentru țeară și împărat
 Ca să ne batem cu drag
 Țara să neo apărăm
 Și tronul să nul lăsăm
 Fămă dómne ce mi face
 Numai scapămă în pace
p. 25 Inimioră de ce plânji
 De ce sufletul mil stânji
 Nu ști tu ce am lăsat
 În Ardealul depărtat
 Am lăsat părinți iubiți
 Supărați și năcăjiți
 Am lăsat soția dragă
 Frumósă tinără și fragă
 Și pruncuții micuței
 Ca și niște înjerei
 Șam lăsat pe mama lor
 Tristă și plină de dor
 Murgule cómă tăiată
 Mai scótemă în deal odată
p. 26 Să mă uit în lumea tótă
 Sămi văd țara cea lăsată

¹¹ Însemnare a autorului: ”Harkó la 12 Martie 1916 prin Petru Olea din Cib prinsoner de războiu în Rusia”.

Și averea împrăștiată
 Și soția întristată
 Altele Poezii frumoasă
 Codru-i verde și înflorit
 Eu de acasă am pornit
 Și am lăsat pe ai noști plângând
 Din inimă suspinând
 Ieu văd bine nam ce face
 Că rămân pustii săraci
 2 ficiori mama au crescut
 Mare jele au mai avut
p. 27 Că amândoi suntem cătane
 Amândoi suntem supt arme
 Vai domne ce jele mare
 Nui nime de ajutorare
 La năcaz și la nevoi
 Sprijin bun liam fi fost noi
 Kă la noi nui sat sărac
 Dar eu domne ce să fac
 Îi musai ca să plecăm
 Patria so apărăm
 Și plecăm în țări străne
 Tăt pustiu de noi rămâne
 Femeile ce să facă
 Bani de unde mai așteaptă
p. 28 Facă ce o vrea Dumnezeu
 Că și mie îmi pare rău
 Dar eu trăbă să mă duc
 Pușca în mână so apuc
 Rămas bun eu miam luat
 Și la cadăr am plecat
 Și am stat 7 săptămâni
 Și poruncă ne veni
 Oh Domne ce gróză multă
 Să merjem pe câmp de lupte
 Florică floricea
 În Carpați Galiția
 Am ajuns noptea în Carpat
 Și poruncă am căpătat
p. 29 Și decungurii am săpat
 Și am stat puținel pe loc
 Oh Dómne să începe un foc
 De gândeai că lumea pere
 De așa mare putere

Să auzeau tot vaitături
 În sute și mii de guri
 Vină frate și mă leagă
 Nu lăsa sânje să meargă
 Și venia plumbi de pușcă
 Cum vine ploaia cea multă
 Numai vaite să auzea
 Pe care îl nimerea
 Mulțămesc la Dumnezeu
 Că mau scăpat de la rău

p. 30 Alte doine

Oh dómne da jelemi
 Când apuc a mă gândi
 La binile ce am avut
 Căi departe și perdut
 Dorule și năcaz greu
 Nu mă cerca tot mereu
 Că-i destul deon an de zile
 De când mînci inima în mine
 Am multe doruri cumplete
 Doruri de-acasă venite
 Dela a mea soțioară
 Care dorul o omóră
 Florică foie fragă

p. 31 Rămas bun soție dragă

Să mă-aștepți iară napoi
 Până vin de la război
 Când o fi lumea pe pace
 Iar acasă moi întoarce
 Pace în grabă nu va fi
 Că sor mulțat omeni
 Dumnezeu e sus și vede
 Că tótă lumea să perde
 Că pică sute și mii
 De tinări frumoși copi
 Nu e tată nu e frate
 Războiul merje în parte
 Na și ție cât și mie
 Că așa merje în bătălie

p. 32 Al Carpaților

Munți carpați cu brazi tufoși
 Ce sunteți așa făloși
 Căci ficiori dela noi

Toți sor prăpădit prin voi
 Karpaților munți înalți
 Fireați de toți blăstămați
 Mulți voinici ați mai mâncat
 De când de acasă or plecat
 De părinți ăș despărțiți
 Și voi munți vă jeluiți
 Câți ficiori ăș prăpădiți
 Plânje frunza brazilor
p. 33 De jalea ficiorilor
 Că ficiori ăș risipiți
 Sunt plini munți de morminte

Altele Poezii

Floricea iedera
 Domne batel pe acela
 Care au scornit bătaia
 Batel domne și-l potope
 Blăstămile săl îngrope
 De ce nau dat lumi pace
 Să trăim pe cum ne place
 Domne sfinte făl gunoiu
 Pe cel ce a început războiu
p. 34 De când războiul so întins
 Pe toți omeni iau strâns
 Și iau dus în depărtare
 Să trăiască în suspinare
 Ba trăiesc și cu mult dor
 După neamurile lor...

Kântarea Muscanilor

Dumă dómne în țara mea
 Să trăiesc cum oi putea
 La muscan e tare rău
 Ești iobaj da forte greu
 Nau pământ să năcăjesc
 Numai din fabrici trăesc
p. 35 Trăesc rău și nau nimic
 Ca și robi cei robiți
 Că de cum măsa îl naște
 Tot la împărat slujește
 Că pământu-i împărătesc
 Dar ei numa cât slujesc
 Beau la ceai și mănă borș
 De gândești căs nește porci

Și în loc de încălțăminte cei
 Să încalță cu opinci de tei¹²

p. 36 Vară dragă zi senină
 Ziua sore noptea lună
 Da mea inimă nui bună
 Căci e încinsă în curele
 Mâncată de multe rele
 Și încinsă cu șovar
 Mâncată de mult amar
 Mult amar fome și sete
 Și năcaz și aier rece
 Frică multă și suspin
 Că nu știm că cât trăim
 Că așași viața la om
 Cât pică frunza din pom
 Câtui sfarm lenia de lungă

p. 37 Alt ceva nu se aude
 Numai tunuri bubăind
 Pădurile răsunând
 Și munți cutremurând
 Și apoi dómne ce se vezi
 Prin codru și prin livezi
 De cât cară răsturnate
 Sate arsă și sfărmate
 Tunuri góle părăsite
 Puște rupte rujinite
 Rane ne mai pomenite
 Altu strigă mamă mamă
 Altu vină și mă leagă
 Nu lăsa sânje să meargă¹³

p. 38 Că mor în străină țară
 Cu chinuri grele amară
 De părinți îndepărtat
 Și de tóte ce-am lăsat
 De pruncuț și de femeie
 Care mor plânje cu jele
 Că napoi nu oi mai mere
 Înapoi noi mai turna
 Din aceea luptă grea
 Altu strigă rău mă dóre

¹² Însemnare a autorului: "Harkó la 4 iulie 1916/ Petru Olea în Rusia".

¹³ Însemnare a autorului scrisă de-a lungul paginii: "Am scris în prinsóre la ruși".

Altu pișcat prin picioare
 Altu în cap și altu în fole
 Altu strigă până móre
 Altu pușcat prin urechi
p. 39 Vai ce traiu și ce să vezi
 Căți vezi mórtea stând în loc
 Pălit și ajuns de foc
 Drept că așa am jurat
 Pentru steag și împărat
 Noi ne vom bate cu drag
 Prin negură apă ceață
 Să stăm gata toți odată
 Că așa am pus jurământ
 Să stăm gata ori și când
 Niamul să nil apărăm
 Și ( ) să nil ținem
 Cu amar și cu folos
 Ori ne punem capu jos
p. 40 Și acum vremea au venit
 Și tóte sau împlinit
 Tóte precum am jurat
 Pentru tóte samă am dat

Alte Poezii !!

Cucule cu peană sură
 Zboră la mine pe șură
 Și spune soții mele
 Cămi petrec viața în jele
 Și te lasă în curte jos
 Și spuneai căs sănătos
 Șii trimet tri sărutări
 Căs străin în alte țări
p. 41 Alte poezii
 Prin pădurea de goron
 Unde i mórte cu canon
 Șin pădurea de brad verde
 Unde omu mórtea își vede
 Vai maică să fi văzut
 Glónțele cum au căzut
 Că venea tot fluerând
 Tot ficiori frumoși lovind
 Vă rog maice cu pruncuți
 Nui blăstămați de micuți
 Ca săi mance cătăniea

Mânceo focul și pustiea
 Cum mo blăstămat maica
 De micuț când țită îmi da
p. 42 Mau blăstămat vinerea
 Să încunjur Galiția
 Văd pe alți merg cu caru
 Numai eu trag cu amaru
 Dimineța până în zori
 Sus și vă îmbrăcați ficiori
 Noi pe Carpați ne suiam
 Cu multă gróză merjeam
 Dujmanu bine privea
 Trupa noastră cum merjea
 Când de odată fără veste
 Cu mare foc ne primește
 Tunurile încep a da
 Noi puștile a umplea
p. 43 De loc sfarm lene făceam
 ( ) âl puneam
 Îl puneam noi la 8 sute
 Că vin ruși în jos pe munte
 Vin ca ploaia cea mai deasă
 Faer cu toți de odată
 De odată toți pe o comandă
 Salve și pară să meargă
 Sus la dial peste răzóră
 Fujea ficiori să móră
 Și așa cu osteneală
 Pe dujman lam împins iară
 Însă cu mare perzare
 Că în care parte te întorci
 Vezi numai răniții și morți
p. 44 Vai maică de neți vedea
 Lui Dumnezeu vați ruga
 Vați ruga cu ferbiñtală
 Să ne scape de aici iară

Alte Poezii

Frunzuliță de pe rât
 Când ân luptă am pornit
 Supărat și năcăjit
 Când porunca nea venit
 Să fim gata de pornit
 Dă comanda un maior
 Alarm marș batalion

p. 45 Că vin rușii aici pe noi
 Lute săi dăm înapoi
 Sus pe dial pe munte în sus
 Tot pe fole și în jenuți
 Pe munți dela Cârpați
 Era de niauă încărcați
 Și acolo am stat pe loc
 Nu puteam merje de foc
 Vai săraci ficiori
 Cum fujau ca fluturi
 Și să așază la pământ
 Cum pasc oile pe câmp
 Din trun dial mare și nalt
 Da tunuri ne încetat
p. 46 O compane pusă în frunte
 Ceia lalți fug sus pe munte
 Mășină ghever pușca
 Pe mulți ficiori îi culca
 Dómne ce pradă făcea
 Frunzuliță de cicori
 Lăcrământ din ochișori
 Oh și greu am suspinat
 Și din gură am cuvântat
 Rău maică mai blăstămat
 Să alerg lumea în lung și în larg
 Și în Galiția să mă bat
 Cătui lumea și țara
 Nui cu dor ca cătana
p. 47 Tótă ziua șezi în foc
 Vai și amar de a nost noroc
 Că stai strâns întră curele
 Inimă îți pere de jele
 Iarna trece cum ar trece
 Cu vânturi și neauă rece
 Tótă ziua îți bate în față
 Mâna pe curele îngheață
 Vai și amar de a mea viață
 Dar vine draga primăvară
 Pentru noi viață amară
 Căci cântă păsiri pe afară
 Noi nis duși în altă țară
p. 48 Alte poezii jelnice

Drăgălașe primăvară
 Rusie prinsore amară

Căi vremea de sămănat
 Eu âs tare înstrăinat
 Cucul cântă mândru în câmp
 Oamenii să văd arând
 Cu jele la ei priveam
 Și cătră ortaci ziceam
 Știți voi frați acum trei ani
 Și noi toți așa lucram
 Acum de tri ani ședem
 Ce e bun pă aici perdem
 Oh sărac Ardeal frumos
p. 49 Cât erai de veselos
 Când eram cu toți acase
 Erai ca florea frumoșe
 Dar aicea în prinsore
 Și vara-i tare răcóre
 Rusia-i țară departe
 În partea spre miază nópte
 Nus nici póme ba nici flori
 Numai plás și suspinări
 Dómne sfinte fă dreptate
 Din acesta rău mă scóte
 Să mă duc în țara noastră
 La copil și la nevastă
p. 50 Altele di Războiu

Dómne părinte ceresc
 Mă întorc la tine gândesc
 Tot atunci când sunt în rău
 Sunt lipsit de darul tău
 Acum văd și știu prea bine
 Căci tóte sunt dela tine
 De oi muri în bătăi cumplite
 Rane ne mai pomenite
 Mórte multă și amară
 Vaete și îngrozală
 Până trăiam în plăcere
 Nu știam de multe rele
 Nu știam de Dumnezeu
p. 51 Nici că ieste în lume rău
 Acum le văzui pe tóte
 De bătaie avui parte
 Și de fóme și de sete
 Din tóte luaiu perțente
 Din ierni grele și zăpadă

Din calduri mari și din ploii
 Ca și cei ces în războiu
 Ne spălat ne curățit
 Stai de vezi până în sfârșit
 Și te roji de al tău ortac
 Sau pretin ori cămărat
 Tu de o fi ca să mă puște
 Ori grănatul să mă astupe
p. 52 Ori șrapnel să mă lovească
 Și în vânt să mă svârlească
 Iată îți dau o adresă
 Să trimieți la ai mei acasă
 Să știe de-a mea perzare
 Ce am pățit în depărtare

Altele Frumósă

Dómne părinte ceresc
 Caută în jos pe acest pământ
 Câte suflete să stâng
 Să stâng greu și se muncesc
 În focu cel ști șiil vezi
 Pe pământul păcătós
p. 53 Ce nu ști spune cea fost
 Că lăcusta însătătă
 Bea la sânje ca la apă
 Vaietile când se înceată
 Cruce la cap li răsplată
 De vor fi o sută în grópă
 Pe cruce de brad ái cótă
 Ori de brad ori de goron
 Scrie numele la om
 Tu stai trist și le cetești
 Și sălaş bun le poștești
 Șiți faci cruce șapoi pleci
 Nu știu cât mai ai să merji

Că și tu ai să pățăști
 Văzând că a lor viață
 Nau ajuns la bătrâneată
 Și peste puținel timp
 Or crește spini pe mormânt
 O ce mórte tristă cursă
 De voinici frumoși în luptă
 Când va da D-zeu pace
 Tare mulți nu vor întorce
 Nici ficior nici însurat
 Care în luptă au plecat
 De cei mulți nu sa știut
 Kare în ape sor perdut
 Când scriam aici frumos
 Eram voinic sănătós
 Dar ce o fi de acum nainte
 Numai tu ști dómne sfinte

p. 55 Cântecul Cucului

Sau dus cucul de pa ici
 Și șau lăsat pui mici
 Io lăsat lângă o trupină
 Săi crească mamă străină
 Vini cucu după o vreme
 Și și găsi puii cu pene
 Și cucu de voie bună
 Cântă în codru de răsună
 Când aud cucu cântând
 Eu suiu muntele plângând
 Și de jele mea cea sacă
 Tóte tufele sa apleacă
 Cu crenjele la pământ
 Și mă întrebă de ce plâng
 Eu le spun să mă plătesc
 Ce am perdut nu mai găsesc

**Considerations Regarding a Manuscript from the „Sabin Olea” Collection.
 Holographic Notes on WW I**

(Summary)

The analysed Manuscript belonged to Petru Olea from Cib (Alba County) and was written between August 31, 1915 and April 30, 1918 in Harkov, during his captivity. The poetries relate in most cases to the war and can be considered documents of a traumatising experience that was lived directly.

(Translated by Petru Ionescu.)

Abrevieri bibliografice

- Bârlea 1983 - O. Bârlea, *Folclorul românesc*, vol. II, București, 1983.
- Crohmălniceanu 1968 - Ov. S. Crohmălniceanu, *Contemporanul*, 24 mai 1968.
- Densușianu 1910 - Ovidiu Densușianu, *Folclorul. Cum trebuie înțeles*, în vol. *Flori alese din cântecul poporului*, București, 1910.
- Dobre 1995 - Alexandru Dobre, *Soldatul român pe câmpul de luptă și în cântecele sale*, în *REF*, 4/1995.
- Olea -Dumitran - Valer Petru Olea, Ana Dumitran, *Din istoricul colecției Sabin Olea-Cib*, în *Apulum*, XXXVIII/2, 2001.
- Goția 1990 - Anca Goția, *Colectarea creației populare transilvănene referitoare la jertfele românești din anii primului război mondial*, în *SCE*, V/1990.
- Goția 1995 - Anca Goția, *Poezie tradițională de război în publicațiile transilvănene, după 1900*, în *SCE*, IX/1995.
- Păcățianu 1918 - T. V. Păcățianu, *Jertfele românilor din Ardeal, Banat, Crișana, Sătmăr și Maramureș, aduse în războiul mondial din anii 1914-1918*, Sibiu, 1923
- Soricu 1915 - I. V. Soricu, *Părerii despre om și operă în Gazeta Transilvaniei*, supl. de Paști, LXXVII, 4 aug. 1915.